

PETER BUFFETT

Život

| je takový, jaký si ho uděláme |

Najděte svou vlastní cestu k naplnění

PETER BUFFETT

Život
je
takový,
jaký
si ho
uděláme

Nakladatelství Čintamani

PETER BUFFETT
Život je takový, jaký si ho uděláme

Z anglického originálu *Life Is What You Make It*
přeložil Václav Pelíšek

Vydal: A. Ch. Alarka Kempe – Čintamani
www.cintamani.cz
Tisk a vazba: Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Copyright © 2010 by Peter Buffett
All rights reserved.

From the original English-language edition *Life Is What You Make It*
by Peter Buffett, published in the United States
by Harmony Books, an imprint of the Crown Publishing Group,
a division of Random House, Inc., New York.
www.crownpublishing.com

ISBN 978-0-307-46471-2

This translation published by arrangement with Peter Buffett c/o
Inkwell Management, LLC., 521 Fifth Ave., 26th Floor,
New York, NY 10175, U.S.A.

Translation © Nakladatelství Čintamani, 2011

ISBN 978-80-904838-2-8

OBSAH

<i>Úvod</i>	1
1 • Normální je to, na co jsme si zvykli	7
2 • Nic nemáme zaslouženě	25
3 • Mýtus o rovnosti	43
4 • Zisk a risk volby	59
5 • Tajemství povolání	79
6 • Cena času	101
7 • Poslání je práce	121
8 • Brány poznání	137
9 • Než své přání vyslovíte, dobře si ho rozmyslete ...	153
10 • Co je to vlastně úspěch?	175
11 • Problémy s blahobytem	195
12 • Umění vracet	217
<i>Závěr: Na co čekáte?</i>	241
<i>Poděkování</i>	253

Úvod

Tato kniha je o darech, kterých se nám dostává, a o darech, které dáváme ostatním. O tom, co od života očekáváme a o závazcích, o tom, jak nás formuje rodinné prostředí, přátelé a známí. O životě v současné společnosti, která nás nejen zahrnuje neskutečnými vymoženostmi, ale také nám přiděluje starosti – existenčního i jiného rázu – a při hledání životního smyslu nás příliš často nechává napospas bezradnosti a vnitřní prázdnotě.

Zkrátka a dobře, píší o hodnotách, rozumových i intuitivních, které určují, jakým směrem se při krátkém pobytu na Zemi vydáme. Píší o chování a postojích, které přispívají ke kvalitnímu životu. Na rozdíl od ekonomické prosperity, která tu jednou je a podruhé není, se tyto hodnoty nemění a dávají nám něco, co si za peníze koupit nemůžeme – úctu k sobě a klid v duši.

Dalším tématem této knihy je lidská identita – hlas srdce, vloh, váhání a rozhodování a také povahové zvláštnosti, jež tvoří naši jedinečnou osobnost.

Hodnoty a lidská identita. Nedají se podle mě pochopit jinak než jako dvě strany téže mince. Hodnotami se řídíme při svém rozhodování, které zase určuje, kým jsme a budeme. *Život je takový, jaký si ho uděláme.* Samotná myšlenka je na první pohled triviální, ale jakmile se pustíme do formování života podle svých představ, nejednou zabloudíme v nepřehledném labyrintu. Naše pravé já je vystaveno vnějším tlakům, například ze strany rodiny či společnosti, a často jim podléhá. Důležitou roli, ať v dobrém či zlém, zde hrají existenční starosti i prachobyčejná náhoda.

Ale v poslední instanci jsme za svůj život odpovědní stejně jenom my a nikdo jiný. Tato odpovědnost je strašným břemenem, ale i úžasnou příležitostí. S touto odpovědností stojí i padá všechno, o čem tady budu mluvit.

Co tedy se sebou uděláme? Jakou cestu si zvolíme z nesčetných možností, které se nám denně nabízejí? Cestu nejmenšího odporu, nebo takovou, od které si slibujeme vnitřní uspokojení? Zalekneme se v mezilidských vztazích důvěry, upřímnosti a tolerance, nebo se jim naopak otevřeme? Čekáme od práce jenom obživu – dnes navíc s otázkou –, nebo realizaci svého potenciálu? Co uděláme pro to, abychom si své vlohy zasloužili? Kdy pochopíme, že dávním můžeme sami sebe obohatit?

Život je takový, jaký si ho uděláme

Odpovědi na tyto otázky můžeme najít na dně své duše. V této knize se chci pouze ptát a nabídnout rámec k přemýšlení a jak doufám, i k diskusi. Ale jakou mám kvalifikaci k sepsání takové knihy? Upřímně řečeno, *nijak zvláštní*. Filozofické ani sociologické vzdělání nemám, a že bych chtěl dělat kariéru jako další guru přes osobní rozvoj, to také ne. Mým jediným vysvědčením je vlastně jenom můj život, který mě přinutil se dlouhodobě a usilovně těmito otázkami zabývat.

Řízením osudu, otec tomu říká „výhra v loterii zrození“, jsem se narodil v rodině, kde jsem byl zahrnován láskou a péčí a kde jsem dostal poklad – citové zázemí. Třešničkou na dortu, která se dostavila později jako netušené překvapení, bylo bohatství a významné postavení naší rodiny. Díky své pílí, mravní integritě a rozváznému rozhodování se můj otec Warren Buffett vypracoval na jednoho z nejbohatších a nejuznávanějších lidí na světě. Jako jeho syn jsem na něj jaksepatří pyšný, ale dobře si uvědomuji, že na jeho úspěchu nemám sebemenší podíl. Každý si svůj život musí řešit sám a postavení rodičů na tom nic nemění.

Jak známo, v otázce dědictví zastává můj otec velmi nekompromisní názory. Podle něj se člověku může šeredně vymstít, když dostane něco zadarmo, místo aby si to vybojoval. Dar, který mladému člověku spadne do klína, podrývá ctizádost, vysává motivaci a připravuje ho o báječné dobrodružství, jakým je hledání vlastní cesty. Otec na vlastní kůži poznal, jaký to je nádherný pocit, když člověk na vlastní pěst

objeví, co ho baví a v čem může vyniknout. Proč by tedy měl o požitek z životního boje připravovat své děti? Svěřenecký fond? Něco takového nesmělo Buffettovic plémě ani napadnout! V devatenácti letech dostal každý z nás kromě nevelkého finančního obnosu jasně na srozuměnou, ať už s ničím dalším nepočítá.

A že by se s tučným dědictvím počítalo v závěti? Kdepak. V roce 2006 se můj otec rozhodl k filantropickému daru bezprecedentního rozsahu, když *Nadaci Billa a Melindy Gatesových* věnoval podstatnou část svého jmění ve výši 37 miliard dolarů. Zároveň každému ze svých dětí založil miliardovou nadaci a pověřil ho její správou.

Nejspíš to vypadá dost kuriózně. Dnes, jako padesátník, mám obrovské možnosti i odpovědnost zároveň, protože jsem správcem více než miliardy dolarů na charitativní účely. A vedle toho jsem pořád, aspoň z mého hlediska, obyčejný pracující člověk, skladatel a muzikant, jehož kvalita, jak už to v muzikantské branži chodí, se posuzuje podle jeho poslední skladby a jehož úspěch závisí na příštím kšeftu.

Tak to má ale být. Dělán, co mám rád, co jsem si vybral a co bych ani za nic nevyměnil. Možná jsem po otci zdědil nejen geny, ale i hodně z jeho filozofie.

Byl bych nerad, aby tady došlo k nedorozumění. Jsem si moc dobře vědom, že jsem se narodil v nadstandardních podmínkách. Finanční injekce, kterou jsem od otce do za-

Život je takový, jaký si ho uděláme

čátku své kariéry dostal, nebyla sice nijak ohromující, ale pořád to bylo víc, než dostane většina lidí. A byla naprosto nezasloužená. Také mi, rovněž nezaslouženě, ze slavného přijetí plynuly nejrůznější a často velmi obtížné postizitelné výhody. Tyto vymoženosti v žádném případě nepopírám, ale chtěl bych upozornit na to, že s nimi a se vším, co přinášejí, celý život zápasím. Znamé rčení „vytěžit i z *mála* maximum“, jsem musel obrátit naruby a naučit se vytěžit z *maxima*, co se dá.

Komu bylo mnoho dáno, od toho se mnoho očekává. Tento známý citát z Lukášova evangelia byl v naší rodině ve velké vážnosti. Rodiče nám dali jasně na srozuměnou, že nejcennější dary nemají s penězi nic společného. K darům patřila rodičovská láska, srdečné příbuzenské vztahy a ryzí přátelství. K darům patřilo rovněž nadšení a povzbuzení učitelů a dalších vzdělaných lidí, kteří měli radost z našeho pokroku. Pak tu byly i méně uchopitelné dary jako talent, dovednost, empatie a pracovitost. Těchto darů jsme si měli vážít a snažit se je splácet.

Jenže jak? Jak splácet něco, čím jsme byli obdařeni víceméně náhodně, aniž jsme o to žádali? A nejen splácet, ale dále *rozмноžovat* tak, abychom překročili svou soukromou sféru a přispěli ku prospěchu jiných lidí? Jak najít rovnováhu mezi vlastními ambicemi a službou veřejnosti, osobními cíli a obecným blahem? Jak se vyhnout tlakům, které nám brání v naplnění osobních tužeb? Jak se dopracovat úspěchu podle svých vlastních představ? Úspěchu, který vyplývá více

z vlastního obsahu práce než z toho, kolik dolarů a společenského uznání se nám za ni dostane. Úspěchu, který není závislý na vrtkavé módě a o který nás nemůže připravit hospodářská krize.

Na základě vlastní intuice a zkušenosti se domnívám, že se s těmito otázkami potýká velmi mnoho lidí. Patří k nim jednak mladí, kteří touží jít vlastní cestou i za cenu rizika, obětí a překážek, které taková neortodoxní cesta přináší. Dále rodiče, kteří by chtěli dětem předat spolehlivé životní hodnoty, aby jejich děti vyrostly se smyslem pro vděčnost a dobrodružství a nepropadly domýšlivé pasivitě, která vychází z přesvědčení, že mají na všechno nárok.

Nejenom tito lidé, ale i mnoho dalších, například učitelů, zdravotníků, předních podnikatelů a umělců, si uvědomuje, že žijí ve společnosti, která se vyznačuje neslýchaným bohatstvím, ale i děsivou nerovností. Tito odpovědní lidé si váží možností, kterých se jim dostalo, ale nejde jim jenom o vlastní obživu, ale i o obecnou změnu k lepšímu. Touto knihou bych rád alespoň trochu povzbudil právě tuto početnou skupinu lidí, která se snaží žít v souladu se svým přesvědčením, této možnosti si váží a ochotně ji splácí. Pokud se to podaří, nepsal jsem ji nadarmo.

1

Normální
je to,
na co
jsme
si
zvykli

Vy že jste syn Warrena Buffetta? Vždyt jste úplně normální!

Za svůj život jsem si tuto poznámku vyslechl mnohokrát, a to v nejrůznějších verzích, a vždycky jsem ji bral jako pochvalu – určenou ovšem nikoli mně, ale rodičům.

Proč? Když se totiž o někom řekne, že je „normální“, myslí se tím, že je platným členem lidské společnosti. Jinými slovy, má ideální šanci plně využít svůj potenciál.

Předpokladem této schopnosti je přijetí sociálních a emocionálních hodnot, které umožňují naši společnou existenci. A tyto univerzální hodnoty si osvojujeme – přesněji řečeno *vstřebáváme* – doma.

Z těchto základních hodnot vychází všechno, o čem zde chci psát. Podívejme se tedy na některé z nich trochu podrobněji a zamysleme se nad tím, jak se předávají.

Na jedno z prvních míst bych patrně zařadil *důvěru*. V nejširším smyslu tohoto slova je důvěra přesvědčení, že svět je dobrý. Sice ne zrovna dokonalý, jak všichni vidíme, ale dobrý, a že stojí za to se snažit, aby byl lepší. Je to dobrý recept na to, jak ve světě obstát a ještě navíc mít dobrou náladu!

Důvěru ve svět nelze oddělit od důvěry v lidi, tedy od víry, že přes všechny svoje chyby je člověk v jádru dobrý. Lidé chtějí jednat správně. Dobře víme, že svět je plný nástrah a pokušení, pod jejichž tlakem lidé nakonec správně nejednají. Ale nesprávné jednání je úchylnka, zrada naší lidské přirozenosti. Člověk je v jádru slušný a laskavý.

Ne každý by mi dal za pravdu, to dobře vím. Existují lidé, podle nichž je člověk od základu zlý, a domnívají se, že jeho přirozeností je chamtivost, dravost, prolhanost a klam. Lidí, kteří si to myslí, je mi upřímně líto. Prožítí bytí jediného všedního dne – styk s přáteli, podnikání bez věčných úskoků a podezírání, dokonce i láska – musí být neuvěřitelně těžké.

Víra, že člověk je v jádru dobrý, je jednou ze základních hodnot, díky nimž se můžeme na světě cítit jako doma.

Kde se ale tato veledůležitá důvěra bere? Začíná v láskyplném rodinném prostředí a pokračuje v rámci bezpečné a starostlivé společnosti.

Na výchovu jsem měl velké štěstí. Ve srovnání s americkou společností, kde se lidé často stěhují, měla naše rodina neobyčejně pevné kořeny. Vyrostl jsem v Omaze, v naprosto běžném domě ze začátku 20. století, který otec koupil

Život je takový, jaký si ho uděláme

v roce 1958 za 31 500 dolarů! Pouhé dva bloky odtud byl dům, v němž prožila dětství maminka a kde ještě žili děda s babičkou. Jak se zástavba kolem nás postupně zahušťovala, stával se z naší čtvrti podivný konglomerát města a vesnice. Naše ulice byla sice hlavní dopravní tepnou Omahy, ale náš dům v leččems připomínal stodolu, například podkrovnými obloukovými okny, jaké známe z filmu *Horor v Amityville*. Na dvorku vedle domu jsme několikrát, jen tak z legrace, vysázeli pár řádků kukuřice.

Jakmile se ukázalo, že se při přecházení ulice umím rozhlédnout, mohl jsem chodit k babičce a dědovi sám. Cesta mezi domem rodičů a prarodičů mi připadala jako bublina nebo chodba plná lásky, protože na každém jejím konci mě sevřela něčí náruč. Babička byla typickou ukázkou druhu, který je dnes patrně na vymření: ženou v domácnosti, ale se stavovskou hrdostí na svou roli. Bez ustání vařila, něco zařizovala nebo plánovala a představovala v domě. Když jsem k nim přišel, dostal jsem od ní zmrzlinu v kornoutu, a v každém kopečku bylo překvapení – bonbon. Dědeček se mě vždy vyptával, co jsme probírali ve škole. A když jsem se vracel domů, sousedé mě zdravili máváním nebo houkáním klaksonu.

Idylka? Nepopírám. Ale velmi dobře vím, že ne každému dítěti je dopřáno vyrůstat v prostředí domova, který poskytuje takovou péči a pohodu. Kdo je o takové prostředí připraven, musí k názoru, že svět je dobrý, ujít mnohem delší cestu.

V souvislosti s tím bych ale rád zdůraznil něco velmi důležitého: to, co mi v dětství dávalo pocit bezpečí a důvěry, nemělo s penězi a materiálními výhodami vůbec nic společného. Podstatné nebylo, v jak velkém domě bydlíme, ale to, že v něm vládne láska.

Nehrálo roli, zda žijeme, či nežijeme v bohaté čtvrti, ale to, že tu panovaly dobré sousedské vztahy. Laskavost, ze které jsem čerpal důvěru v lidi a víru v základní dobrotu světa, nelze vyjádřit v dolarech. Její měnou byla otevřená náruč, kornout zmrzliny a pomoc s domácím úkolem.

Takovou laskavostí by měly být zahrnovány děti v každé rodině a v každé obci.

Je-li základní hodnotou, která nám umožňuje mít optimistický vztah ke světu, důvěra, je stejně důležitou hodnotou *tolerance*, protože nám umožňuje obstát v problematických a konfliktních situacích. Přiznejme si: kdyby lidé byli víceméně stejní – kdyby neexistovaly rozdíly v rase, náboženství, sexuální orientaci a politickém programu – byl by život v leckterém směru jednodušší. Také by byl ale zoufale nudný! Rozmanitost je kořením života. Jsme-li schopni přijímat rozmanitost, obohacujeme sami sebe.

A naopak, kdykoli se staneme obětí předsudků, které si navíc ani nepřiznáme, jsme o hodně ochuzeni. Nesouhlasíte s rovnoprávností mužů a žen na pracovišti? Dobře, ale svět se vám právě scvrkl na polovinu. Nelíbí se vám homosexuálové?

Život je takový, jaký si ho uděláme

Budiž, ale právě jste se připravili o deset procent obyvatel. Jsou vám nepříjemní černoši? Nebo hispánci? Jistě víte, kam mířím. Kdo propadne netoleranci, ocitne se ve světě, kde kromě sebe najde jen pár lidí se stejným vzhledem a stejnými názory, ve světě, který bude připomínat malý, snobský a ukrutně nudný golfový klub! Stojí za to v takovém světě žít?

Tolerance patřila k hlavním hodnotám, které jsem si osvojil už doma. Jsem hrdý na to, že se na přelomu 50. a 60. let rodiče aktivně zapojili do boje za občanská práva. Byl jsem ještě dítě, takže jsem nemohl chápat složitost a strašné dějinné souvislosti problémů, které byly tenkrát na denním pořádku. O rasismu mě ale nikdo nemusel poučovat, stačilo mít otevřené oči.

Maminka, která se nikdy nebála dát najevo svůj názor, měla na autě samolepku s nápisem DOBRÍ LIDÉ SE VYSKYTUJÍ VE VŠECH BARVÁCH. Jednou ráno jsme zjistili, že někdo VE VŠECH BARVÁCH přeškrtl a místo toho načmáral V BÍLÉ. Na tento přízemní a hloupý projev vandalismu jsem koukal s otevřenou pusou. Dosud jsem si totiž myslel, že rasismus je něco, co se vyskytuje někde hodně daleko, třeba v alabamské Selmě, a co ukazují v televizních zprávách. Ale tady byla přece Omaha, vyhlášená bašta nezaujatosti a zdravého lidského rozumu! A vida, rasismus byl i u nás!

Bylo to pro mě strašně zklamání, ale zároveň v mnohém směru i poučení. Za prvé, že toleranci nesmíme nikdy brát za samozřejmost, ale musíme ji aktivně pěstovat. A za druhé, že samolibá představa, podle níž predsudkem trpí vždy

někdo jiný, v tomto případě zaostalí jižané, je také svým způsobem předsudek, protože rasistické názory měly své zastánce i na Středozápadu.

Ze zkoušek tolerance, jimiž jsem v životě prošel, byl rasismus možná nejdramatičtějším, ale v žádném případě ne jediným tématem, kde bylo co dohánět a co se učit.

Mamince velmi záleželo na tom, abychom vyrostli v duchu náboženské snášlivosti. Abych na vlastní kůži prožil, jak Boha uctívají v jednotlivých náboženstvích, brávala mě v době mého dospívání do různých kostelů. Jednou jsme zašli do kostela Jižní baptistické církve, kde jsem zažil, jak pastor svými interpretacemi Písma přivedl shromáždění do náboženského vytržení. Pro případ, že by někdo v extázi omdlel, stály v uličkách mezi lavicemi ženy v bílé uniformě, aby dotyčného včas zachytily a ošetřily. Podobnou posvátnou bázeň, i když jiného druhu, ve mně zanechala i návštěva synagogy, především neznámou řečí a starodávnými rituály. A protože jsme doma měli knihy o významných náboženstvích Východu, buddhismu i hinduismu, byl jsem neustále vychováván k názoru, že každý náboženský systém představuje upřímný a legitimní styk s duchovním. Ani jeden z nich není ten „správný“, ale není ani „nesprávný“. Všechny jsou lidským – a tedy nedokonalým a neúplným – pokusem o spojení s Bohem. A všechny si zaslouhují úctu. Matka zastávala názor, že náboženství by lidi nemělo rozdělovat, ale naopak spojovat ve společném hledání smyslu života a transcendence.

Život je takový, jaký si ho uděláme

K toleranci nás maminka vychovávala s takovou vytrvalostí a vášní, že jsem jí začal říkat Dalai Mama. Kdyby bývala měla možnost působit na Středním východě (ovšem za předpokladu, že by zde našla posluchače), bylo by dnes na světě méně násilí!

Tato náboženská a rasová tolerance byla součástí svobodomyšlnosti, na kterou se v naší rodině kladl velký důraz. *Vždy* bychom měli mít v úctě jiné lidi a názory, byť s nimi nesouhlasíme. V diskusi bychom se měli *vždy* snažit pochopit druhou stranu. To byl nejen morální, ale i intelektuální imperativ: snahou pochopit protichůdný názor tříbíme vlastní rozumové schopnosti.

Matka chodila do debatiního kroužku, ještě když byla na střední škole. Protože se při temperamentní, ale kultivované debatě cítila ve svém živlu, bývalo u Buffettů v kuchyni velmi živo.

Vášnivým debatérem byl i můj starší bratr, Howie. Kvůli němu jsem v dětství často trpěl pocitem méněcennosti, protože vždycky pohotověji vyrukoval s přesvědčivějšími argumenty. I slovní zásobu měl mnohem větší než já! Znal dokonce i slova jako *nicméně* a *naopak*. Pocit křivdy, kterým jsem trpěl, když mě ostatní svými argumenty zahnali do kouta, nebylo naštěstí jediné, co jsem si z těchto rodinných debat odnesl. Důležitější bylo poučení, že v diskusi není vítězů, ale ani poražených. Díky tomu jsem pak při debatách (ale i hádkách!) měl větší pocit sebedůvěry a uvolněnosti.

Vyhrát se dá v tenise, prohrát se dá v baseballu. Diskuse jsou ale něco jiného, protože jejich smyslem je výměna myšlenek, srovnávání jednotlivých názorů a jejich předností. Dokonce lze říci, že ten, kdo takovou slovní bitvu „prohrál“, vlastně „vyhrál“, protože se dozvěděl něco nového.

A tím se dostávám k další základní hodnotě, která se u nás v rodině vyznávala: k hlubokému přesvědčení o významu vzdělání.

Ale nejprve bychom si měli něco ujasnit. Valná část dnešního takzvaného „vzdělání“, a to dokonce univerzitního, se podobá spíše firemnímu školení. Studium určitého oboru na vysoké škole je cestou k titulu, který je zase legitimací k vykonávání určité profese. Musím zdůraznit, že jako praktický člověk proti tomu vůbec nic nemám. Aby se někdo stal pracovníkem investiční banky nebo podnikovým poradcem, měl by nejspíš získat titul MBA. Vhodnou přípravou na právnickou fakultu je zase kurz politologie.

Jde mi ale o něco jiného. Toto úzce zaměřené, specializované vzdělání je jen jednou stranou toho, co vzdělání ve skutečnosti znamená, a navíc ani tou nejdůležitější. Život je takový, jaký si ho uděláme, a toužíme-li po životě, který nás všestranně obohacuje a přináší nám radost, měli bychom se snažit poznat *všechno* – nejen to, co potřebujeme k zajištění své existence, ale i bezpočet oborů za hranicemi své specializace.

Život je takový, jaký si ho uděláme

Určitou složkou tohoto širšího vzdělání, a to vynikající složkou, je knižní vzdělání. Za tento názor vděčím hlavně dědečkovi, který mi předvedl, jaký klid a potěšení může člověku přinést posezení s knihou. Ještě dnes ho mám před očima, jak si lebedí v křesle, kalhoty vytažené po bradu a zubní protézu ve skleničce vedle sebe! V naší rodině platil za vzdělance a pod jeho vlivem jsem na druhém stupni začal studovat latinu.

Mělo studium latiny nějaký *praktický užitek*? Ani ne. Ale stálo za to, protože mi zprostředkovalo dějiny a tradice naší kultury. Jinými slovy, bylo součástí vzdělání pro vzdělání. A domácí úkoly z latiny, které jsem u dědečka dělal – střídali jsme se ve vyhledávání neznámých slovíček na konci učebnice – byly úžasným praktickým naplněním rodinného vztahu.

Z mého pohledu má vzdělání smysl hlavně v tom, že uspokojuje touhu po poznání. A podněcování této touhy patří k tomu nejlepšímu, co mohou rodiče pro své děti udělat. U nás doma jsme s rodiči hovořili o všem možném, a co jsme neznali, jsme si často museli *vyhledat* sami. Když jsem se na něco vyptával nebo když jsem při diskusi nebo domácím úkolu něco nevěděl, řekli mi, ať si to najdu v rodinné *Světové encyklopedii* nebo ohromném archivu starých čísel *National Geographic*.

Je třeba dodat, že v oněch předgooglovských dobách bylo hledání skutečným hledáním! Co času jsem jako kluk strávil vkleče, rukama opřený o podlahu, a hledal jsem například

časopis, který obsahoval článek „Ptáci východní Afriky“ nebo „Národy Amazonie“. Při tomto pátrání jsem prožíval takové napětí a dobrodružství, jako bych byl na výpravě za pokladem. A ten pocit vděčnosti a uspokojení, když jsem poklad nakonec našel! Připouštím, že pár kliknutí ve vyhledávací je mnohem efektivnější, ale takové vnitřní uspokojení v žádném případě nepřináší. Často jsem si pak jeden svazek encyklopedie vzal s sebou do postele a četl jen tak pro potěšení. Krátké články o lidech, místech nebo věcech jsem přímo hltal.

Úctu ke vzdělání rodiče projevovali i aktivním zájmem o dění ve škole. Zdá se mi, že pro mnoho rodičů jsou školy tajemné cihlové kontejnery, v nichž jim děti na několik hodin denně zmizí, ale se kterými *nemají* moc společného. Pokud vysvědčení jejich ratolestí celkem ujde a nejsou hlášeny kázeňské přestupky, tak se tito rodiče většinou nijak neangažují. Jistě, občas zajdou do školy na třídní schůzku nebo na den otevřených dveří. Tyto akce ale často bývají pro všechny zúčastněné pouhou formalitou, ne-li vyloženým utrpením!

Maminka to viděla jinak. Když jsem byl na prvním, a dokonce ještě i na druhém stupni, zašla občas do školy. (Vyznala se tam – však tam chodívala kdysi sama!) Sedla si tiše do zadní lavice, rozhlížela se po třídě a pozorně sledovala, co a jak se učíme. Byl jsem hrdý na její zájem, který mi pomohl pochopit, jaký význam má školní vzdělání. Že nezáleží na známkách, které čas od času přinesu domů, ale na tom, co se skutečně každý den naučím. Kdyby o vzdělání svých

Život je takový, jaký si ho uděláme

děti projevilo takový zájem víc rodičů, přibylo by možná dětí, které by si během školní docházky nenechaly vzít svou přirozenou touhu po poznání a chuť do učení.

Školní výuka a studium knih je sice významnou součástí vzdělání, ale podle mě nikoli tou hlavní. Není pochyb o tom, že u oborů jako fyzika a statistika nelze formální studium ničím nahradit. Ale z širšího hlediska, z hlediska maximálního využití našeho životního potenciálu, jsou knihy a školy maximálně prostředky, ne však podstatou vzdělání.

Podstata vzdělání musí souviset s poznáním lidské přirozenosti – jak vlastního nitra, tak i toho, co motivuje a po čem touží lidé, kteří jsou úplně jiní, než jsme my. A toto vzdělání nelze načerpat ani z encyklopedií ani ze starých zaprášených časopisů, ale ani z Googlu. Toto vzdělání čerpáme z nejrůznějších mezilidských vztahů, z pozorného naslouchání lidem.

Význam vzdělání se mi snažila maminka nastínit nejrůznějšími způsoby. Nejvíce na mě ale zapůsobila myšlenka, že každý člověk nám může vyprávět něco, co bychom si neměli nechat ujít. Jinými slovy, neexistuje nikdo, od koho bychom se nemohli nic naučit.

Byl jsem ještě malý, ale už tehdy si maminka dávala záležet na tom, abych poznal co nejvíce lidí a vyslechl co nejvíce příběhů. Pamatuji si, že u nás bydleli na výměnném pobytu studenti z různých afrických zemí. Nějaký čas u nás strávil i jeden český student. Návštěvy si u nás podávaly dveře, ať už z jiné čtvrti nebo z jiného světadílu. Když jsem přišel ze ško-

ly na oběd, nejednou jsem našel maminku v živém rozhovoru s hostem z Afriky nebo Evropy. Většinou je podrobila laskavému, ale neúprosnému výslechu. Chtěla vědět, jak se u nich žije, jaké mají problémy, s čím se musí potýkat, čeho chtějí dosáhnout, po čem touží a v co věří.

Odpovědi našich hostů jsem sice ještě nechápal, ale důležitost těchto témat už ano.

Chtěl bych se zmínit ještě o jedné základní hodnotě, kterou jsem si doma osvojil. Chceme-li se naučit vážit si sebe samých, je možná ze všech nejdůležitější. Za to, že jsem její význam pochopil, vděčím především otci.

Hovořím o osvojení si osobní pracovní morálky.

Nejprve si ale povězme, co pracovní morálka v rodině Buffettů je a co – a to je neméně důležité – *není*.

Existuje názor, že dobrou pracovní morálku má každý, kdo je ochoten dříť šedesát nebo osmdesát hodin týdně, přestože svou práci nedělá se zájmem, nebo ji dokonce vyloučeně nesnáší. Tento názor vychází z přesvědčení, že ctností je už samotné pracovní nasazení, sebezapření a odpracovaný čas.

Promiňte, to není ctnost, ale masochismus! A v některých případech paradoxně i lenost a nedostatek představitosti. Když jsi takový pracant, proč nevyužiješ trochu námahy a času na to, abys našel práci, kterou máš skutečně rád?

Život je takový, jaký si ho uděláme

Pro otce, a nyní i pro mě, spočívá dobrá pracovní morálka v tom, že se nebojíme objevit sami sebe a zjistit, co děláme rádi. A to proto, aby nám práce – a to i tehdy, nebo především tehdy, když je obtížná a namáhavá – dělala radost, ba dokonce nás i duchovně povznášela.

Když jsem byl malý, pracoval otec většinou doma. Ve své kanceláři, kterou měl v tichém pokojíčku vedle ložnice rodičů, studoval dlouho do noci tajemné objemné svazky. Později jsem se dozvěděl, že šlo o podrobné statistické analýzy tisíců firem a jejich akcí, například *Value Line* a *Moody's*. Přestože byl předmět otcova studia v zásadě pragmatický, věnoval se mu se soustředěním, které nemělo daleko k mystickému vytržení. I když jeho „Písmo svaté“ obsahovalo poměry cen a výdělků nebo rozbory kvality řízení, on sám by klidně mohl být rabínem studujícím Kabbalu nebo buddhistickým mnichem, který si láme hlavu nad zenovými *koany*. Tak intenzivní a čisté bylo totiž soustředění, s nímž se studiu věnoval. Bez přehánění lze říci, že při práci se otec dostával do změněného stavu vědomí, do tranzu. Když pak vyšel z kanceláře, na sobě tradiční khaki kalhoty a obnošený svetr, vyzařoval z něj téměř posvátný klid člověka, který své ego zanechal ve vykonaném dílu.

Jak známo, mimořádná tělesná námaha podporuje uvolňování endorfinů, přírodních látek, které vyvolávají dobrou náladu, potlačují bolest, zpomalují čas a navozují pocit blaženosti a pohody. Z účinku, který měla na otce práce, by vyplývalo, že endorfiny se uvolňují i při krajní *duševní* námaze.

Poučka, kterou jsem si z jeho způsobu práce vyvodil, byla jednoduchá, ale hluboká: práce by měla být náročná a intenzivní – *a měli bychom z ní mít radost.*

Jaký měl otec vztah k práci, že si navzdory dlouhé pracovní době a vyčerpávajícímu rozhodování udržel neustále dobrou náladu? Především vůbec nepracoval pro peníze. Peníze, které nakonec vydělal, byly jakousi velmi příjemnou prémie, která potvrzovala, že v podnikání postupoval správně. Peníze byly vedlejším produktem, pouhým doplňkem. *Podstatou* jeho práce bylo něco jiného: nenasytný hlad po informacích, ověřování analýz na příkladech reálného světa, dobrodružné objevování ekonomické hodnoty a nových možností.

Kdyby byl otec pracoval hlavně pro peníze, zbyla by z jeho úsilí brzy jenom holá rutina – obyčejné zaměstnání. Svěží mysl a vysoké pracovní nasazení si po celé roky udržel jenom proto, že svou práci bral jako intelektuální zápas, vážnou hru s vážnými důsledky. A tato složka práce je každý den jiná.

V souvislosti s tím mě napadá, jak popletené mají někteří lidé představy o tom, co je ve skutečnosti dobrá pracovní morálka.

Leckdo si totiž *myslí*, že hovoří o pracovní morálce, ale ve skutečnosti mluví o morálce *bohatství*. Tvrdí, jak velmi si váží práce, kázně a vytrvalosti, ale není to pravda. Ve skutečnosti si váží *bohatství*, jehož lze někdy s pomocí těchto vlastností dosáhnout. Neváží si toho, co dělá, ale za kolik.

Život je takový, jaký si ho uděláme

Proti tomuto převrácení hodnot by se dala uvést celá řada etických a filozofických argumentů. Moje námitka je čistě praktická: když si ceníme více odměny za práci než práce samotné, vystavujeme se riziku, že můžeme o odměnu kdykoli přijít.

To zná velmi dobře ten, kdo zažil nejisté hospodářské poměry. Má mít někdo dneska pověst hvězdy a zítra nýman-
da jenom proto, že bez jeho viny firma zbankrotuje? Je z geniálního podnikatele najednou ztroskotanec, protože se změnila podmínky na světových trzích?

Proč bychom měli úctu k sobě sázet na faktory, které jsou úplně mimo dosah naší kontroly?

Rozumná a solidní pracovní morálka neklade důraz na vrtkavou odměnu, ale na práci samotnou – na to, zda člověk přistupuje k práci se záplem, soustředěním a opravdovostí.

Tyto statky nám nikdo nemůže vzít.